

تختہ العلماء

از افلاکات

حکیم الامت مولانا اشرف علی تھانوی رَحْمَةُ اللهِ

وَاوَّاهُ

مولانا مفتی محمد رفیع

مترجم

مولانا محمد امین حسین بر

دیرایش و تخریج احادیث

خلیل براہوی

سرشناسه	: زید، محمد، گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور	: تحفه العلماء از افادات حکیم الامت مولانا اشرفعلی تھانوی / گردآورنده مفتی محمد زید؛ مترجم محمد امین حسین بر؛ ویرایش و تخریج احادیث خلیل براهویی.
مشخصات نشر	: سرواوا: نسیم حجاز، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۶۰۲ ص.
شابک	: ۲۵۰۰۰۰ ریال 9-68-978-600
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: اردو.
موضوع	: تھانوی، اشرفعلی، ۱۸۶۸ - ۱۹۲۳ م. -- وعظ
موضوع	: Islamic sermonsThanvi -- Ashraf Ali
موضوع	: حوزه های علمیہ -- هدف ها و نقش ها
موضوع	: حوزه های علمیہ -- مدیریت
نویسنده افزوده	: حسین بر، محمد امین، ۱۳۳۳ - ، مترجم
موضوع افزوده	: براهویی، خلیل، ۱۳۶۸ - ، ویراستار
بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ۲۶ ۹۰۲۴ ت/۵/۱۰ BP
رده بندی دیسی	: ۸/۳۹۷
شماره ثبت کتاب ملی	: ۲۰۷۵۵۳۳

۰۹۱۵۱۴۹۰۵۱۹

نام کتاب: تحفه العلماء

افادات و ارشادات حکیم الامت مولانا اشرف علی تھانوی رحمۃ اللہ

مولف: مولانا مفتی محمد زید

مترجم: محمد امین حسین بر

ویرایش و تخریج احادیث: خلیل براهویی

ناشر: نسیم حجاز

قطع: وزیری

حروفچینی: محمد اسلام براهویی

شمارگان: ۱۵۰۰ جلد

تعداد صفحه: ۶۰۴ صفحه

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷

قیمت: ۲۵۰۰ تومان

مرکز پخش: زاهدان - خیابان خیام - کتابسرای رحمانی

تلفن: ۰۹۱۵۱۴۹۰۵۱۹ - ۰۵۴۳۳۴۸۷۳۳۷

شابک: ۹-۶۸-۶۷۵۱-۶۰۰-۹۷۸ شابک: 978-600-6751-68-9

لحق چاپ محفوظ می باشد

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

..... ۴۰	سخن ویراستار:
..... ۴۳	مقدمه‌ی مترجم:
..... ۴۵	تقریظ: استاد مولانا مفتی سعید احمد پالن پوری دامت برکاتهم
..... ۴۶	تقریظ: حضرت مولانا مفتی محمد عبیدالله الأسعدی مدظله العالی
..... ۴۶	کلمات بابرکات مسیح الالات خطاب مولانا مسیح الله خان، جلال آبادی دامت برکاتهم
..... ۴۷	تقریظ: عارف بالله حضرت مولانا قاری سید صدیق احمد باندوی رَحْمَةُ اللهِ
..... ۴۸	پیشگفتار گردآورنده:
..... ۵۳	مختصری از بیوگرافی حضرت حکیم الامت مولانا اشرف علی تھانوی رَحْمَةُ اللهِ
..... ۵۴	نام و نسب و زادگاه
..... ۵۴	پرورش و آغاز فراگیری علم
..... ۵۵	تدریس و دیگر فعالیت‌های اصلاحی و تربیتی
..... ۵۸	خدمات و آثار علمی حضرت علامه تھانوی رَحْمَةُ اللهِ
..... ۶۳	زندگانی اجتماعی حضرت تھانوی رَحْمَةُ اللهِ
..... ۶۴	وفات
..... ۶۸	باب اول: اهمیت تعلیم و تعلم
..... ۶۹	نیاز به تدریس و تبلیغ
..... ۶۹	فضیلت علما
..... ۷۰	تعریف علم
..... ۷۰	علم نوری است
..... ۷۱	مفهوم علم حقیقی و فضیلت آن:
..... ۷۳	فرق در میان علم ومعلومات
..... ۷۴	علم دین، مقصود بالذات نیست بدین خاطر عمل و خشیت لازم است

مولوی حقیقی و تعریف عالم.....	۷۴
عالم کیست.....	۷۵
تفاوت عالم و مولوی.....	۷۶
فصل دوم، نیاز عمومی تعلیم دینی و روش آن.....	۷۶
مسلمان همیشه طالب العلم است.....	۷۶
ابتدا به کودکان مسلمان قرآن آموخته شود.....	۷۷
قبل از آموزش انگلیسی، تعلیم دینی لازم است.....	۷۷
آموختن علم بدون اخلاص هم بی فایده نیست.....	۷۹
فصل سوم، تعلیمت تعلیم قرآن.....	۸۰
اهمیت حامل قرآن.....	۸۰
احترام اهل قرآن.....	۸۱
نیاز به حفظ قرآن مجید.....	۸۱
دلیلی عجیب برای حفظ قرآن مجید.....	۸۲
فضیلت حفظ و قراء.....	۸۳
آیا از حفظ قرآن مجید حافظه رو به ضعف می آید؟.....	۸۳
منزلت، محبت و فضیلت طلاب.....	۸۴
فضیلت طالب العلم.....	۸۵
فضیلت عربی و فارسی.....	۸۵
فضیلت علم و علما.....	۸۶
نیاز به علما.....	۸۷
مثال عالم.....	۸۷
برای برقرار ماندن امنیت در دنیا هم وجود علماء ضروری است.....	۸۸
دنیا به خاطر وجود علماء قائم است.....	۹۰
پیشرفت قوم نیاز مبرم به علم دین دارد.....	۹۱
علمای کرام باعث فلاح دنیوی اند.....	۹۱
باب دوم در مورد حوزه های علمیه.....	۹۲
فصل اول، حوزه های علمیه و بقای اسلام.....	۹۲

- ۹۲ اهمیت حوزه‌های علمیّه.....
- ۹۲ وجود حوزه‌های علمیّه برای تبلیغ و اشاعت.....
- ۹۲ نیاز به حوزه‌های علمیّه چگونه پیش آمد.....
- ۹۳ هدف، غرض و غایت حوزه‌های علمیّه.....
- ۹۴ بودن حوزه با وجود عدم کمالات علمی و استعداد باز هم بی فایده نیست.....
- ۹۴ با وجود اختلافات و فسادها باز هم وجود حوزه غنیمت است.....
- ۹۵ اگر حوزه فقط به اسم باشد باز هم مفید و ضروری است.....
- ۹۵ خدا نکند، آن روز پدید آید که این حوزه‌ها نباشند.....
- ۹۶ فصل دوم، همکاری با حوزه‌های علمیّه.....
- ۹۶ عوام محتاج حوزه‌ی علم اند.....
- ۹۶ فضیلت ساختن خوابگاه برای باب
- ۹۷ کمک به حوزه و اهل حوزه، جایه است.....
- ۹۷ کمک نمودن به حوزه‌ها بر مردم لازم است.....
- ۹۹ ترغیب برای کمک به حوزه‌های علمیّه و روش آن.....
- ۱۰۰ فضیلت کمک به طَلّاب
- ۱۰۰ دادن کتاب به طَلّاب در حوزه‌های علمیّه.....
- ۱۰۰ با همکاری با حوزه‌های علمیّه خود را در گروه علما در آرید.....
- ۱۰۱ روش اصلاح افرادی که بر عملکرد مسئولین معترض باشند.....
- ۱۰۱ همکاری با حوزه‌های علمیّه و عدم مداخله در آن.....
- ۱۰۲ فصل سوم، روش بنیان گذاری حوزه.....
- ۱۰۲ روش ساده جهت افتتاح حوزه.....
- ۱۰۳ کار خدا مطابق با دستور خدا باشد.....
- ۱۰۳ با احساسات محض کار نکنید.....
- ۱۰۳ اسباب عدم موفقیت.....
- ۱۰۴ رمز پیشرفت حوزه.....
- ۱۰۵ فصل چهارم: رئیس حوزه‌ی علمیّه.....
- ۱۰۶ اوصاف رئیس حوزه.....

۱۰۶	به شرط اهلیت اگر نائب رئیس، عالمی از خاندانش باشد بهتر است
۱۰۷	سپردن پُست به نااهل
۱۰۷	به چه افرادی پُست و مقام داده نشود
۱۰۸	در واگذار نمودن پست، امور ذیل مورد توجه قرار گیرد
۱۰۹	مصلحتاً مدرّس یا کارمندی را اخراج نمودن
۱۰۹	راهنمایی به مدیر
۱۱۰	شایسته است مدرّس از شهری دیگر باشد
۱۱۰	چه فردی در نه‌وزه استخدام نشود
۱۱۱	بهتر است مدرّس حوزه، امور سیاسی را نپذیرد
۱۱۱	باید استاد دوره‌های انجمن فردی مستعد باشد
۱۱۱	فضیلت تدریس
۱۱۱	حیثیت شرعی و فقهی مدرّس
۱۱۲	حقوق رئیس و مدرّس حوزه از نه‌وزه
۱۱۲	چند طالب ثبت نام گردد
۱۱۳	قانون حوزه علمیّه مولانا تهانوی رَحْمَةُ اللهِ
۱۱۳	انتخاب طلباب برای علم دین
۱۱۴	معیار انتخاب
۱۱۴	معیار دیگر انتخاب
۱۱۴	فصل پنجم: حقیقت سرپرستی
۱۱۵	در صورت مدوّن نبودن قوانین حوزه
۱۱۵	قانون اساسی حوزه های علمیه
۱۱۵	اهمیت قانون اساسی حوزه
۱۱۶	عزل مدرّسین
۱۱۶	توجه!
۱۱۶	اختیارات حسابرسی و تفحص از مدیر
۱۱۷	اختیارات غیر اراکین
۱۱۷	اعتراضات و اختیارات کمک کنندگان حوزه

۱۱۸	اعتراض در امور حوزه.....
۱۱۸	حیثیت و اختیارات شرعی رئیس حوزه علمیه.....
۱۱۹	اهمیت مشورت.....
۱۱۹	هدف مشورت و فایده آن.....
۱۲۰	تصدیق و تأیید نیز مشورت است.....
۱۲۰	اطاعت از رأی اهل شورا، الزامی است.....
۱۲۰	مجلس شورا و دست رالعمل آن.....
۱۲۱	در صورتی که اهل شورا اختلاف داشته باشند.....
۱۲۲	ترمیم در مشورت.....
۱۲۲	اختلاف رأی رئیس و اراکان حوزه.....
۱۲۲	اختلاف بعد از تصویب و اجرا.....
۱۲۳	اهل شورا و اراکین.....
۱۲۳	رکن قرار دادن نااهل.....
۱۲۳	نقشه و کرایه اهل شورا.....
۱۲۴	علاوه بر کرایه و خرج، دادن پول بیشتر جایز نیست.....
۱۲۴	باب سوم، فصل اول.....
۱۲۴	اختلافات و فسادها.....
۱۲۵	معیار محمود و مذموم بودن اختلاف.....
۱۲۵	عدم بدگمانی به علت اختلاف.....
۱۲۶	تقاضای حق.....
۱۲۶	روش صلح دادن.....
۱۲۷	اگر در حوزه‌های علمیه اختلاف باشد چه باید کرد؟.....
۱۲۷	یک واقعه.....
۱۲۸	اگر در حوزه اختلاف باشد چه باید کرد.....
۱۲۹	تدبیری برای پایان دادن اختلاف.....
۱۲۹	از بین رفتن حوزه‌ها و اسباب فتنه.....
۱۲۹	بیماری عمومی.....

۳۰	ریشه اختلاف.....
۳۰	اتحاد و اتفاق چگونه برقرار می ماند؟.....
۳۱	تاسیس انجمن های مختلف در حوزه های علمیه و فساد آن ها.....
۳۲	اختلاف و مذمت آن.....
۳۲	بد گفتن و بد شنیدن اهل علم.....
۳۲	اهتمام حفاظت علما از بدنامی و بدگمانی ضروری است.....
۳۳	اهتمام برای نصرت و یاری علما و پرهیز و اجتناب از بدنامی آنان.....
۳۴	اعتراض بر اهل مدارس و هدایات مهم برای منتظمین آن ها.....
۳۵	فساد در میان طلاب و اعتصاب تعلیمی.....
۳۷	عدم مشروعیت اعتصاب و دلایل عدم جواز.....
۳۷	اولین دلیل عدم جواز.....
۳۷	دلیل دوم.....
۳۷	دلیل سوم.....
۳۸	مقاصد و مفساد مقاطعه و اعتصاب تعلیمی.....
۳۸	ظلم در ظلم، ضرر در ضرر.....
۳۹	فساد بزرگ.....
۳۹	مفساد مقاطعه و خلاصه دلایل عدم جواز آن.....
۴۰	زیان و ضرر اعتصاب طلاب.....
۴۰	دلایل افرادی که اعتصاب (طلاب) را جایز می دانند.....
۴۱	نقد و بررسی دلایل.....
۴۳	چگونه طالب العلم (متخلف) از حوزه اخراج گردد؟.....
۴۵	باب چهارم: شعبه های مدارس.....
۴۵	فصل اول: اهتمام تعلیم سلوک و اخلاق در حوزه های علمیه.....
۴۶	انتظام مبلغین برای حوزه ها الزامی است.....
۴۶	در هر حوزه لازم است حداقل یک مبلغ باشد.....
۴۶	فواید انتخاب مبلغ برای حوزه های علمیه.....
۴۷	مبلغین توانا برای حوزه های علمیه بزرگ.....

- ۱۴۷ پیشنهاد ضروری برای تمام حوزه‌های علمیه
- ۱۴۸ صلاحیت تبلیغ
- ۱۴۸ هدایت لازم برای مبلغ
- ۱۴۹ مهارت تحریر و تقریر
- ۱۴۹ حرفه وفن برای حفاظ و طلاب که موفق به تکمیل تحصیلات نشده‌اند
- ۱۵۰ افتخار این است که در حوزه‌های علمیه دروس دنیوی نباشد
- ۱۵۰ چرا در حوزه‌های علمیه انگلیسی و فنون روز تدریس نمی‌گردند؟
- ۱۵۱ یاد گرفتن مهارت و سر برای اهل علم
- ۱۵۱ روش ساده صنعت و حرفه برای اهل علم
- ۱۵۲ شایسته نیست اهل علم ناملاط و قول طب باشند
- ۱۵۲ ضرر و زیان علمایی که برای امر و نهی به کارهای دنیوی مشغولند
- ۱۵۳ علمایی که به دین مشغولند وقت استغفار برای امر و نهی ندارند
- ۱۵۴ اعتماد مردم از عالم سرمایه‌دار سلب می‌گردد
- ۱۵۴ علما از چه روشی امر و نهی نمایند؟
- ۱۵۵ دلیل شرعی
- ۱۵۶ دلیل تمدنی
- ۱۵۶ تعادل تعلیمات دینی و دنیوی و فرق آن
- ۱۵۶ افرادی که معلومات دینی کم دارند هم گرسنه باقی نخواهند ماند
- ۱۵۷ درس ابتدایی
- ۱۵۷ ادنی‌ترین کارمندی هم قابل تشکر است
- ۱۵۷ کار علما و فقها بسیار سنگین است
- ۱۵۸ حال بنده
- ۱۵۸ عالم دین به حالت گرسنه باقی نمی‌ماند
- ۱۵۹ حقوق ماهانه بگیرد
- ۱۵۹ فریب نفس
- ۱۶۰ شایسته است عالم غنی هم حقوق بپذیرد
- ۱۶۰ آیا پذیرفتن حقوق در مکاتب و حوزه‌های علمیه باعث ذلت است؟

- ۱۶۱ مولوی چرا مستحق حقوق است؟
- ۱۶۱ حقوق مدرّسین احسان هیچ کس نیست
- ۱۶۲ حقوق چه اندازه باشد
- ۱۶۲ مقرر نمودن حقوق کم، نشانه عدم قدرشناسی است
- ۱۶۲ گرفتن حقوق بیش از نیاز نه ناجایز، بلکه مستحسن است
- ۱۶۳ انتخاب نمودن جای دیگر برای حقوق بیشتر
- ۱۶۴ عدم سکون و آرامش به ترک نمودن حوزه و رفتن به حوزه دیگر به خاطر حقوق بیشتر
- ۱۶۴ فرق طالب، نما و آخرت و شناخت مخلص و غیر مخلص
- ۱۶۵ اصلاح روزه علمی
- ۱۶۵ فصل اول: اصلاح خیرات الهیه بسیار ضروری است
- ۱۶۵ برای پرداخت حفره علمه نکات
- ۱۶۶ شایسته است برای طلاب مآلای شهر به انتخاب نگردد
- ۱۶۶ نیاز به تربیت
- ۱۶۷ اهتمام نظامت
- ۱۶۷ نظامت فردی
- ۱۶۸ نظامت صحن و اتاق‌ها
- ۱۶۸ نظامت و سلیقه آن
- ۱۶۸ انتخاب مسئول و مسئولیت او
- ۱۶۹ زیر نظر گرفتن اعمال و اخلاق طلاب
- ۱۶۹ طلاب باید پایبند قانون باشند
- ۱۷۰ شنیدن شکایت و تنبیه
- ۱۷۰ زیر نظر گرفتن اعمال و کردار طلاب
- ۱۷۱ هشدار به استادان و مسئولان
- ۱۷۲ طلاب شروع چگونه اصلاح گردند
- ۱۷۲ کاربرد اصطلاحات شرعی و عربی
- ۱۷۳ کاربرد ماه‌های عربی و تاریخ اسلامی
- ۱۷۴ حکم شرعی

باب ششم: اصلاح علما و طلاب	۱۷۴
فصل اول: شایسته است علما در تمام مراحل جامع باشند	۱۷۴
خطابی خاص به علما و طلاب	۱۷۴
علم حقیقی و عالم حقیقی	۱۷۶
علم نافع و علم ضار	۱۷۷
کمال علمای امروزه	۱۷۸
اصل، عمل است	۱۷۸
تحقیقات بدون عمل بی فایده اند	۱۷۸
بعد از علم، عدل و اخلاص و نیاز حال برای قال و اهمیت معرفت و محبت	۱۷۹
اهمیت اخلاص	۱۸۰
حقیقت اخلاص	۱۸۱
نشانه اخلاص	۱۸۱
تصحیح نیت در تحصیل علم	۱۸۱
مثال عالم بی عمل	۱۸۲
حسن نیت در درس و تدریس	۱۸۲
روش پیدا کردن اخلاص جهت تحصیل علم	۱۸۳
عدم نیت هم یک نوع اخلاص است	۱۸۴
اگر هنگام تحصیل علم نیت فاسد باشد، باز هم تحصیل علم ترک نگردد	۱۸۴
امام غزالی و نیت تحصیل علم	۱۸۵
علم دین اگر بدون اخلاص باشد باز هم خالی از فایده نیست	۱۸۶
فضیلت علما به سبب عمل	۱۸۶
دریغ و افسوس بر علما	۱۸۸
فصل دوم: عذاب بد عملی علما	۱۸۸
عالم بی عمل، باعث بد نامی همه علما می گردد	۱۸۸
عالم بی عمل هم شایسته ادب و احترام است	۱۸۹
فصل سوم: عدم توجه اهل علم به ادای نوافل و مستحبات	۱۹۰
اهمیت نوافل	۱۹۰

۱۹۲		اهتمام طالب العلم به تهجد
۱۹۳		سخنی با طلاب
۱۹۳		حکم نوافل و مستحبات
۱۹۴		فصل چهارم: نیاز تقوا
۱۹۴		از تقوا چه بهره‌ای کسب می‌گردد
۱۹۴		نیاز اهل علم و طلاب به تقوا
۱۹۵		کوتاهی طلاب در مورد عمل و تقوا
۱۹۶		اشتباه طلباء و تدبیر نفس و شیطان
۱۹۶		چند نکته واضح و روشن برای طلاب
۱۹۷		تقوای صاحب هدایا
۱۹۸		اصل تقوا
۱۹۹		فصل پنجم: اهل علم باید سادگی اختیار نمایند
۲۰۰		حال سلف صالحین و اکابرین
۲۰۰		پرهیز از تصنع و تکلف
۲۰۱		مضرت تصنع و تکلف
۲۰۱		سادگی اهل کار و تحقیق
۲۰۲		عزت در لباس‌های خوب و تصنع و تکلف نیست
۲۰۳		معیار عزت و ذلت
۲۰۳		احوال اهل تصنع و تکلف
۲۰۴		هدف از تکلف و سادگی
۲۰۵		احتیاط از هیأت امتیازی
۲۰۵		خطاب مهم برای علماء و طلاب برای پایبندی شرعی
۲۰۷		نشانه ایمان
۲۰۹		کسب مقام و عزت
۲۱۰		نیاز تقوا
۲۱۱		روش ظاهری اهل علم و طلاب چگونه باشد
۲۱۲		حالت طلاب

- ۲۱۲.....چند نصیحت به اهل علم و طلاب
- ۲۱۲.....فصل ششم: تعلیم تواضع و خشوع
- ۲۱۳.....حقیقت خضوع
- ۲۱۳.....آثار تواضع، خشوع و اتکساری
- ۲۱۴.....روش کسب تواضع و خشوع
- ۲۱۵.....حقیقت تواضع
- ۲۱۶.....حالت خشوع و تواضع رسول الله ﷺ
- ۲۱۷.....فصل هفتم: غرور و اذ...
- ۲۱۸.....انجام کار، دلیل ارض و مقیه شدن نیست
- ۲۱۹.....بی حالی و بی علاقه بودن غلاب
- ۲۱۹.....حال طلاب بعد از فراغت
- ۲۲۰.....روش اصلاح نفس و دستور العمل بعد از فراغت
- ۲۲۱.....هم نشینی با مشایخ و افراد نیک و صالح
- ۲۲۲.....هم نشینی با افراد نیک و صالح
- ۲۲۳.....حقیقت دین از تزکیه بدست می آید نه از ورق زدن
- ۲۲۳.....بدون هم نشینی با افراد نیک و صالح، رنگ تعلیم اسلامی پدید نمی آید
- ۲۲۴.....دستور به اختیار نمودن هم نشینی افراد نیک و صالح
- ۲۲۴.....سبب بد حالی امروز، فقدان هم نشینی نیکان است
- ۲۲۴.....نتیجه عدم میسر شدن هم نشینی افراد نیک
- ۲۲۵.....هم نشینی چه کسی مفید است و صاحب کمال کیست
- ۲۲۵.....هم نشینی چه وقت مفید قرار می گیرد
- ۲۲۵.....فایده بزرگ هم نشینی با اهل الله
- ۲۲۶.....نیاز علما به صحبت صالح
- ۲۲۷.....قائم مقام صحبت، اگر صحبت میسر نباشد
- ۲۲۷.....روش پدید آوردن خوف و خشیت خدا
- ۲۲۸.....زمان طالب علمی بیعت شایسته نیست
- ۲۲۹.....باب هفتم: فصل اول اصطلاحات ضروری

۲۹	 کوتاهی های اهل علم و طلاب
۳۰	 شکوه و گلیایه از اهل عمل
۳۰	 شکوه و گلیایه از خواص
۳۱	 تنزل اخلاقی
۳۲	 حقیقت احساس، فقدان احسان
۳۳	 بد اخلاقی باطنی و بیماری حس جاه و حب مال
۳۴	 تعلیم ندادن علم دین به فرزندان خود
۳۴	 انفاق برای دین
۳۵	 یک از عیبات بد اهل علم
۳۵	 عدم اعتراف به اشتباه
۳۵	 بحث و مباحثه
۳۶	 بیماری نگاه بد
۳۶	 عذۀ اندکی از بد نگاهی مختلط اند
۳۷	 بیماری مخفی و پنهان بد نگاهی
۳۹	 بد نگاهی نیز بدترین معصیت است
۴۰	 سرانجام این عمل زشت
۴۰	 بد نگاهی و بد نظری
۴۱	 وبال و عذاب بد نگاهی
۴۲	 قول بعضی از اکابر
۴۲	 انجام بد نگاهی خطر سلب ایمان را در پی دارد
۴۳	 یک واقعه عبرت آموز
۴۳	 یک واقعه دردناک
۴۴	 معیار نگاه حق و نگاه بد
۴۵	 نیاز عفت و پاکدامنی و روش آن
۴۶	 آغاز شهوت بالامارد
۴۷	 قباح و خبائث شهوت بالامرد
۴۸	 ابتلاء عام شهوت بالامارد

- ۲۴۹ عشق یا فسق و شهوت با قلب
- ۲۴۹ کار بردن لفظ لواط صحیح نیست
- ۲۵۰ فساد شهوت
- ۲۵۰ ر خوری و شیفته سخنان بی فایده
- ۲۵۰ مجلس بعد از عشاء
- ۲۵۰ بیماری بد نگاهی چگونه پدید می آید
- ۲۵۱ دبیر اجتناب از بد نگاهی
- ۲۵۱ ماده ترین نسخه برای ترک بد نگاهی
- ۲۵۲ نسخه ای آسان برای علاج بد نگاهی
- ۲۵۲ متیاط امام ابوحنیفه رحمه الله
- ۲۵۳ متیاط حضرت تهانوی رحمه الله
- ۲۵۳ دیدن قرآن یا نعت از مردها
- ۲۵۳ تم و تکبر یا علما و متکبرین
- ۲۵۵ سب اصلی هلاکت، تکبر است
- ۲۵۶ نظر بسیار سخت برای علما
- ۲۵۷ نگاهی در سلام به دیگران
- ۲۵۸ ر پوشیده
- ۲۵۸ سخت بیماری و درمان آن
- ۲۵۹ و قال زیاد، بدون نتیجه است، داستان یک طالب العلم
- ۲۶۰ در بزرگ و دیگران را کوچک شمردن
- ۲۶۱ گفته به حسن خود و عیب دیگران
- ۲۶۱ در فراموش نمودن و دیگران را متهم ساختن
- ۲۶۲ دوم: حب جاه
- ۲۶۳ بزرگ برای عالم
- ۲۶۳ ای اصلاح خود، در فکر دیگران بودن
- ۲۶۴ اصلاح و تقاضای خیر خواهی
- ۲۶۵ گویی، عیب جوئی

- ۳۳۹ کمک حرام و ناجایز
- ۳۳۹ گرفتن کمک اجباری
- ۳۳۹ حکم کمک گیرنده و کمک دهنده اجباری
- ۳۴۰ کمک کردن بنابر ناچاری و فشار
- ۳۴۱ حکم کمکی که هنگام جوش و خروش داده شود
- ۳۴۲ توجه و عمل برای جمع آوری کمک
- ۳۴۲ حکم شرعی جمع آوری کمک
- ۳۴۳ حکم کمک کردن زنان از مال مردان
- ۳۴۳ سخنرانی کردن در جمع زنان و کمک گرفتن از آنان
- ۳۴۴ جمع آوری کمک خیراتی
- ۳۴۵ جمع آوری کمک تحت سازش
- ۳۴۶ برخی منکرات در جمع آوری کمک
- ۳۴۷ توضیح خطاب عام و خطاب خاص هنگام جمع آوری کمک
- ۳۴۸ صورت‌های جایز جمع آوری کمک
- ۳۴۹ روش جمع آوری کمک علما
- ۳۵۰ ارشاد و راهنمایی برخی اکابر در مورد جمع آوری کمک علما
- ۳۵۰ کمک فقط از مستمندان و فقیران جمع گردد
- ۳۵۱ پیشنهاد حضرت مولانا تهانوی رحمه الله در مورد جمع آوری کمک علما
- ۳۵۲ فضیلت خدام دین و جمع کنندگان کمک
- ۳۵۳ این برای مسلمانان باعث تأسف است که علما از مردم سؤال کنند
- ۳۵۴ اینکه اهل مدارس کمک را می‌پذیرند، احسان آنان است
- ۳۵۴ کمک کنندگان هیچ احسانی بر ما ندارند
- ۳۵۵ اهل مدارس شایسته قدردانی و تقدیراند
- ۳۵۵ علما نیازی به عوام ندارند، عوام نیازمند علما هستند
- ۳۵۵ عموم مردم نیازمند مدارس اند
- ۳۵۶ تقسیم کار در میان علما و عوام
- ۳۵۶ جمع آوری کمک کار علما نیست، بلکه وظیفه بزرگان قوم است

- دلیل شرعی برای اینکه جمع آوری کمک نه وظیفه علما است و نه شایسته آنان ۳۵۷
- مفاسد جمع آوری کمک توسط خود علما ۳۵۸
- علما چرا حقیر شدند، مقصر کیست ۳۵۸
- اگر کمک مردمی جمع نگردد، مدارس چگونه پیش روند ۳۶۰
- هر اندازه اختیار و توان داشتید همان اندازه کار کنید ۳۶۰
- شایسته است اهل مدارس خدا را مد نظر داشته و کار کنند ۳۶۱
- واقعه حضرت تهانوی برای پیش بردن مدارس دینی به حالت استغنا ۳۶۲
- واقعه حضرت دانا، شید احمد گنگوهی رحمه الله ۳۶۳
- نصرت و حمایت خداوند متعال ۳۶۴
- واقعه ساخت مسجد ۳۶۵
- اگر پول مدرسه با وجود حفاظت کم شود، یا به سرقت رفت ۳۶۶
- فصل چهارم: احکام جمع آوری ۳۶۷
- اگر کمک برای مدرسه وقف گردد آیا وقف فاسد می گردد یا خیر؟ ۳۶۷
- مهتم و اهل مدرسه و کیل کمک کنند گانند ۳۶۸
- بر اهل مدرسه فوراً تملیک زکات واجب می گردد ۳۶۸
- حکم حبله تملیک از نظر شرعی ۳۶۸
- تردید حبله تملیک ۳۷۰
- حبله باطل ۳۷۱
- معیار حبله جایز و ناجایز ۳۷۱
- تفصیل مزید ۳۷۱
- یک شرط برای صحت تملیک ۳۷۲
- عوض صحیح و حبله جایز ۳۷۳
- روش تملیک مدارس دیگر و معمول حضرت تهانوی رحمه الله ۳۷۴
- بی احتیاطی در اموال مدرسه ۳۷۵
- موارد مصرف درآمد مدرسه ۳۷۵
- آیا می توان پول مدرسه را به طور انعام به طلبه و مدرسین داد یا خیر؟ ۳۷۶
- آیا از پول مدرسه ساختن قابلو درست است یا خیر ۳۷۶

- ۳۰۱ استغناء و حضرت مولانا رشید احمد گنگوہی رحمۃ اللہ
- ۳۰۲ استغناء حضرت مولانا اشرف علی تھانوی رحمۃ اللہ
- ۳۰۳ صیانة العلماء
- ۳۰۳ فصل اول: چرا علما و طلاب در میدان حاضر نمی شوند؟
- ۳۰۴ من مخالف ورود در میدان نیستم
- ۳۰۵ کار علما
- ۳۰۵ مطلب این که همه با هم کار کنند
- ۳۰۶ تقسیم کار
- ۳۰۷ شرکت طلاب در امور سیاسی
- ۳۰۷ چرا علما در سیاست شرکت نمی کنند
- ۳۰۹ دلیل شرعی
- ۳۰۹ نیاز علما برای برقرار ندادن حزب سیاسی
- ۳۱۰ نوعیت جماعت سیاسی علما
- ۳۱۰ رهبریت سیاسی و علما
- ۳۱۲ چرا علما طماع و کم حوصله می شوند
- ۳۱۳ سوء نیت، عدم حوصله و بد اخلاقی برخی از اهل علم
- ۳۱۴ خواندن علم دین نیاز به استعداد عالی دارد
- ۳۱۴ صورت حال موجود
- ۳۱۵ افراد سرمایه دار و علم
- ۳۱۶ زکات فرزندان
- ۳۱۶ اهل علم چگونه امیر و متمول باشند
- ۳۱۷ روش معزز ساختن علم دین و اهل علم
- ۳۱۷ چرا امروزه جامعه انسانی از داشتن امام رازی و غزالی محروم اند
- ۳۱۹ رازی و غزالی هر زمان موجودند
- ۳۱۹ فصل سوم: انگلیسی دان در مقابل اهل علم
- ۳۲۱ اعتراضات بر اهل علم و جواب آن ها
- ۳۲۲ اعتراض تذلل بر اثر آشفته حالی و بد وضعی اهل علم و جواب آن

- ۳۲۲ معیار عزّت و دت
 ۳۲۳ اعتراض بد تهذیبی و جواب آن
 ۳۲۳ اعتراض بخل و دناوت و جواب آن
 ۳۲۴ بد رفتاری و شبهه بی وفایی
 ۳۲۴ شبهه کم عقلی
 ۳۲۵ آیا اهل علم بی حیا و بی شرم می شوند؟!
 ۳۲۵ اختلاف بین یکدیگر
 ۳۲۶ حسد و بغض اهل علم در میان یکدیگر
 ۳۲۶ علمای بد عمل
 ۳۲۶ علما در بخل مشهور
 ۳۲۷ ثبوت جلسات سالانه دستریندن حوزه های علمیه و فضیلت آن
 ۳۲۷ فضیلت آن از حدیث
 ۳۲۸ برخی منکرات و مفاصد شرعی جلسات مدارس دینی
 ۳۲۹ تفصیل برخی مفاصد
 ۳۳۰ مشورت اشتباه
 ۳۳۱ باب یازدهم:
 ۳۳۱ فصل اول: جمع آوری کمک
 ۳۳۲ لزوم کمک عموم مردم به اهل مدارس دینی
 ۳۳۲ چرا باید عوام کمک و یاری کنند
 ۳۳۳ دلیل شرعی برای کمک به خادمان دین (اهل مدارس)
 ۳۳۴ اگر مسلمانان با اهل مدارس امداد نکنند
 ۳۳۵ علت ناپسند بودن کمک و بدگمانی از کمک گیرندگان و حل شرعی آن
 ۳۳۶ کمک از سرمایه فرزندان
 ۳۳۶ شرایط گرفتن کمک
 ۳۳۷ کمک از اهل الله و امرا صورت پذیرد
 ۳۳۷ شرط اصلی برای حلت جمع آوری کمک
 ۳۳۷ فصل دوم: صورت های جواز و عدم جواز جمع آوری کمک

۲۶۵	دیدن عیوب دیگران
۲۶۶	احکام تجسس و عیب‌جویی و مواقع جواز
۲۶۷	تفتیش حالات و حق عیب‌جویی از کیست
۲۶۷	غیبت بیماری عمومی
۲۶۸	احکام غیبت
۲۶۹	خبر چینی جزء غیبت به شمار می‌رود
۲۷۰	غیبت مضامین قلم
۲۷۱	ضرر و زیان سخنان بی‌فایده، عیب‌جویی و عیب‌گویی
۲۷۲	عاقبت عیب‌جویی خوش‌گذرانی
۲۷۳	علمای غافل و تحقیق‌ناشناسان
۲۷۳	ضرر و زیان زیاد رجعت بردن
۲۷۴	ضررهای دنیوی
۲۷۵	ضرر و زیان زیاد خوابیدن
۲۷۶	کثرت گفت و گو و ضرر دوستی با هر شخص
۲۷۷	اشتباه عمومی طلاب
۲۷۸	عدم علاقه طلاب
۲۷۸	طلاب ناموفق
۲۷۸	طلاب نیاز به فکر و اهتمام دارند
۲۷۹	اجتناب از فضولیات
۲۸۰	شنیدن درس استاد، یا، رازی دیگر
۲۸۰	ارشاد و راهنمایی طلاب
۲۸۱	برداشت نادرست بعضی از طلاب
۲۸۱	مکر شیطانی علت بدنامی علما
۲۸۳	یک نصیحت و وصیت مهم برای علما و طلاب
۲۸۳	انجام چهار عمل برای علما بسیار مهم و لازم است
۲۸۵	فصل اول: امروزه مردم اهل علم را خوار و ذلیل می‌شمارند
۲۸۶	طلاب و علما چگونه با عزت می‌گردند

- ۲۸۷ کانون عزّت
- ۲۸۸ مدیون احسان هیچ کس نباشید
- ۲۸۸ نیازمند بودن اهل علم برای استغناء
- ۲۸۸ چرا برای علم استغنا لازم است
- ۲۸۹ استغناء ریائی هم از ثواب و فایده خالی نیست
- ۲۹۰ فصل دوم: شان اهل علم
- ۲۹۰ نباید علما تابع عوام باشند
- ۲۹۰ هشدار برای ها
- ۲۹۱ مدمّت چاپلوسی و مجالست امرا و انجام آن
- ۲۹۲ اختلاط با امرا باعث است
- ۲۹۲ تنبیه یک مولوی برای چاپلوسی امرا
- ۲۹۳ از تماس با امرا مداخلت پدید می آید
- ۲۹۴ شرایط هم نشینی با امرا
- ۲۹۵ رابطه برقرار کردن با امرا ممنوع نیست، تملق ممنوع است
- ۲۹۵ هنگام ملاقات با امرا و حکام ادب و احترام آنها ضروری است
- ۲۹۵ تحقیر نمودن جایز نیست
- ۲۹۶ تعلیم استغناء به طلاب
- ۲۹۶ استغناء اهتمام حفاظت طلاب از ذلت و بدنامی
- ۲۹۶ پذیرفتن دعوتی از جانب طلاب
- ۲۹۷ دعوت طلاب و معمول حضرت رَحْمَةُ اللهِ
- ۲۹۸ اگر طلاب با احترام پذیرایی شوند رفتن به منزل بلامانع است
- ۲۹۹ طلاب برای دعوتی به منزل خویشاوندانشان هم فرستاده نشوند
- ۳۰۰ استغناء امام مالک رَحْمَةُ اللهِ
- ۳۰۰ استغناء حضرت سلیم چشتی رَحْمَةُ اللهِ
- ۳۰۱ داستان مولانا شهید
- ۳۰۱ استغناء اولیا الله
- ۳۰۱ استغناء حضرت مولانا محمد قاسم نانوتوی رَحْمَةُ اللهِ

- ۳۷۶ آیا می توان از پول مدرسه به عنوان قرض استفاده نمود.
- ۳۷۶ صورت آسان برای قرض گرفتن اهل مدارس از مدرسه.
- ۳۷۷ از کمک های مردمی تجارت برای مدرسه درست است یا خیر؟
- ۳۷۷ حساب مسجد و مدرسه از یکدیگر جدا باشند.
- ۳۷۷ کمک مسجد و اسباب آن را نمی توان برای مدرسه بکار برد.
- ۳۷۷ یک اشکال فقهی و جواب آن.
- ۳۷۸ کمک شخص غیر مسلمان به مدرسه و مسجد.
- ۳۷۹ کمک استاذ ار و غیره به مدرسه.
- ۳۷۹ همکاری سکونت با مدارس.
- ۳۷۹ اطعام مهمانان از مدرسه.
- ۳۸۰ مخارج پذیرایی مهمانان مدرسه.
- ۳۸۰ جمع آوری کمک و در.
- ۳۸۱ اگر سفير کمک جمع آوری کرده حق حقوق می گردد یا خیر؟
- ۳۸۱ حیثیت فقهی مدرّس و مسأله حقوق.
- ۳۸۱ اگر مدرّسی در اوقات مدرسه کار شخصی و خارج از کار مدرسه را انجام داد، مستحق اجر می گردد یا خیر؟
- ۳۸۱ انجام کار شخصی در زنگ های یکبارگی.
- ۳۸۲ پرداخت حقوق ایام بیماری و تعطیلی جایز است یا خیر؟
- ۳۸۲ حقوق ایام تعطیلی.
- ۳۸۳ حکم دادن و سایل مدرسه به طور عاریت.
- ۳۸۳ چند نکته مفید و لازم و نصایح و پیشنهاد به علما و طلاب.
- ۳۸۸ نظام عملی مدرسه دینی حضرت مولانا تھانوی رحمۃ اللہ علیہ.
- ۳۸۸ کتابخانه.
- ۳۸۸ غذای طلاب.
- ۳۸۹ لباس طلاب.
- ۳۹۰ ثبت نام طلاب.
- ۳۹۰ امتحان.

- تعطیلات و مرخصی مدرّسین و امور دیگر ۳۹۱
- تربیت اخلاق ۳۹۱
- برخی قوانین ضروری ۳۹۲
- توجه ۳۹۲
- پیشگفتار از گردآورنده ۳۹۵
- باب اول: حقوق استادان ۳۹۸
- فصل اول: اهمیت حقوق استاد و شاگرد ۳۹۸
- تعریف استاد و شاگرد ۳۹۸
- نیاز ارتباط با طلاب و اساتید ۳۹۸
- استاد نعمت بزرگی است لازم ادب از او قدردانی شود ۳۹۹
- استاد بخشنده بزرگی است تا کتب و حق او لازم است ۳۹۹
- استاد محسنی بزرگ است جبران محبت او لازم است ۴۰۰
- با ادب و احترام نزد اساتید و علما حاضر شدن را مهم است آن ۴۰۱
- احترام در عموم مرادده ۴۰۲
- شاگرد هر چه عالی رتبه باشد باز هم به اعتبار مقام، پایی از استاد است ۴۰۳
- یک حکایت ۴۰۳
- چگونه در علم خیر و برکت می آید ۴۰۴
- أدب حضرت مولانا محمد قاسم نانوتوی رَحِمَهُ اللهُ ۴۰۵
- کمال ادب و احترام حاجی امداد الله رَحِمَهُ اللهُ ۴۰۵
- احترام و ادب استاد به حیثیت استاد بودن ضروری است ۴۰۵
- استاد کافر هم سزاوار احترام است ۴۰۶
- اگر استاد حقوق بگیر است باز هم احترامش ضروری است ۴۰۷
- آیا استاد انگلیسی و ریاضی هم واجب الاحترام است ۴۰۷
- حق هر نوع استاد مساوی نمی باشد ۴۰۷
- آیا حق استاد و مرشد بیشتر است یا پدر ۴۰۸
- معیار ترجیح هنگام تعارض حقوق ۴۰۸
- فصل سوم: با ادب و تواضع نزد اهل علم و استاد حاضر شدن ۴۰۹

۴۶۴	روش تدریس اسلاف و بزرگان ما.....
۴۶۴	مباحث دوره‌های خارج به طالب العلم مقدمات گفته نشود.....
۴۶۵	علاوه بر پاسخ سؤال، مباحث ضروری یادآوری شود.....
۴۶۵	روش تدریس مقامات مشکل.....
۴۶۵	روش خاص تدریس حضرت مولانا تهانوی رَحْمَةُ اللهِ.....
۴۶۶	هنگام تدریس نمودن، بیان باید چگونه باشد.....
۴۶۶	وجود اشکال در مضمون کتاب.....
۴۶۷	فصل چهارم: رعایت شوق و ذوق طلاب در تدریس.....
۴۶۸	ارشاد راهنمایی حضرت مولانا محمد یعقوب رَحْمَةُ اللهِ.....
۴۶۸	غیبت موجب بی‌دستی.....
۴۶۸	حداقل در هفت یک در تعطیل باشد.....
۴۶۹	در آغاز کم و در پایان بیشتر تدریس گردد.....
۴۶۹	بیش از حد کوشش کردن و کتد رازنا را یاد کردن.....
۴۶۹	اهمیت دادن به چهار مورد، باعث نزایست رانایی و استعداد می‌شود.....
۴۶۹	علل کاهش توانایی و استعداد.....
۴۷۰	فقایص مدرّسین امروزی.....
۴۷۰	باب هشتم: ثبوت امتحان.....
۴۷۱	روش‌های برگزاری امتحان.....
۴۷۱	سند و دستار فضیلت.....
۴۷۲	وظیفه علما برای اعطای سند.....
۴۷۲	امروزه مدرک اعتباری ندارد.....
۴۷۲	اعطای مدرک به نااهل خیانت است.....
۴۷۲	دستار فضیلت و اعطای مدرک از نظر شرعی و فقهی.....
۴۷۳	باب نهم: وظیفه اهل مدارس در مورد اصلاح و تربیت.....
۴۷۴	ضعف عمومی در اصلاح و تربیت.....
۴۷۴	تقسیم شیرینی برای خوشحالی هنگام پایان یافتن کتاب یا پیشرفت علمی.....
۴۷۵	تقوّد و دل‌جویی از طالب العلم.....

- ۴۷۵ طلاب کوچک نیاز بیشتر به تربیت دارند
- ۴۷۶ تربیت کودکان به اعمال بزرگان ربطی خاص دارد
- ۴۷۶ روش عمده اصلاح
- ۴۷۶ روش اصلاح به تغییر خیالات و نظریات
- ۴۷۶ فساد و تباهی پیگیری شخص برای اصلاح
- ۴۷۷ نیاز اصلاح عمل و روش آن
- ۴۷۷ شفقت برای اصلاح
- ۴۷۷ شفقت و محبت بیشتر راجع به مضر است
- ۴۷۷ رعایت مزاج و حالات در اصلاح و تربیت
- ۴۷۸ هنگام عصبانیت هیچ قضاوتی نباید
- ۴۷۹ اگر زیاد خشمگین می شوید چه راه عمل کنید
- ۴۷۹ چند نکته ضروری در مورد اصلاح و تربیت
- ۴۸۰ سختی برای اصلاح و تربیت
- ۴۸۱ آیا سخت رفتار کردن ظلم و بد اخلاقی است؟
- ۴۸۱ رفتار سخت تا زمانی اعمال گردد که امید نفع و اصلاح آن باشد
- ۴۸۲ قبل از رفتار سخت و مجازات، چگونه عمل گردد
- ۴۸۲ افراط و تفریط استادان در تنبیه طلاب
- ۴۸۴ تنبیه دانش آموز توسط دانش آموز دیگر
- ۴۸۴ مجازات و حشانه
- ۴۸۴ بر مدرس الزامی نیست که حتماً باید شاگردش بخواند
- ۴۸۵ ضررهای سخت گیری و تنبیه
- ۴۸۵ روش حضرت تهانوی رحمة الله
- ۴۸۵ حقیقت تعزیر، مجازات، و روش های آن
- ۴۸۶ جریمه مالی برای عدم یاد گیری
- ۴۸۷ روش تنبیه شاگردان
- ۴۸۸ اگر هنگام عصبانیت در تنبیه زیاده روی شد جبران گردد
- ۴۸۸ بهترین و ساده ترین صورت جبران

- ۴۳۸ آگاهی ضروری برای شاگردان ذهن و سبب محرومی آنان
- ۴۳۸ بر شاگردان ضروری است که مقلد استاد باشند
- ۴۳۹ اگر بعضی از طلاب درس را نفهمند
- ۴۳۹ باب پنجم: فصل اول
- ۴۳۹ اهمیت مطالعه
- ۴۴۰ استعداد از مطالعه پدید می آید
- ۴۴۰ اگر به مطالعه و درس علاقه ای نباشد
- ۴۴۰ اگر در درس یا مطالعه خواب غالب باشد چه باید کرد
- ۴۴۱ فصل دوم: مطالعه خارجی
- ۴۴۱ مطالعه چه وقت مناسب می باشد
- ۴۴۲ مطالعه خارجی هم به میت ثواب باشد و آن یک شرط دارد
- ۴۴۲ کدام کتاب مطالعه کرد
- ۴۴۳ در کتاب ها هر چیز به نگارش در آمده است
- ۴۴۳ علما چگونه می توانند کتب جمع آوری کنند
- ۴۴۳ مطالعه خارجی حضرت مولانا تهانوی راجع به
- ۴۴۴ مطالعه باید زیر نظر شخصی عالم باشد
- ۴۴۵ انتخاب کتب مطالعه ای توسط چه کسی باشد
- ۴۴۵ نباید هر کتابی را مطالعه کرد
- ۴۴۶ مضرات مطالعه هر نوع کتاب بدون تحقیق
- ۴۴۶ دلیل شرعی
- ۴۴۷ نباید هر کتاب جدید یا کتب مخالفین را مطالعه کرد
- ۴۴۸ مطالعه کتب مفید، اهل باطل هم مضر است
- ۴۴۸ شرط مطالعه کتب مذاهب دیگر
- ۴۴۹ نباید کتب اهل باطل را مطالعه نمود
- ۴۴۹ شایسته است فقط کتب محققین مورد مطالعه قرار گیرند
- ۴۵۰ از مطالعه کتبی که در آن توهین انبیاء و صحابه باشد، قلب تاریک می گردد
- ۴۵۰ در مطالعه کتب اهل حق نور و در اهل باطل، تاریکی است

- ۴۵۱ حقوق شاگردان
- ۴۵۱ خیر خواهی و حسن سلوک با طلاب
- ۴۵۱ دعای خیر در حق شاگردان
- ۴۵۱ تسلی و دل جویی طالب العلم
- ۴۵۲ بی توجهی و تحقیر طلاب
- ۴۵۳ مورد توجه قرار دادن ذوق و صلاحیت طلاب
- ۴۵۳ عصبانیت در وقت لازم
- ۴۵۳ اثر عصبانیت در عمل بر عمل دیگر ظاهر نگردد
- ۴۵۴ باب هفتم: آداب تدریس
- ۴۵۴ فصل اول: استاد و عالم آنچه باید تصور نمود
- ۴۵۴ اگر طالب العلم با یک بار گفتی فهمید، برای تفهیم به او چندین بار تکرار گردد
- ۴۵۵ اگر شاگرد به علت نفهمیدن سؤال کند استاد نااحت نشود
- ۴۵۵ اگر شاگرد در مورد تدریس استاد شکایت کند چرا باید کرد
- ۴۵۶ محول نمودن کتاب به استادی که از تدریس آن برسم آید
- ۴۵۶ در صورت نیاز، صدای استاد بلند و بالا باشد
- ۴۵۶ مقدار درس و نوع کتاب مطابق با صلاحیت طلاب باشد
- ۴۵۷ اگر کتابی برای طالب العلم مضر باشد، باید از آن بازداشته شود
- ۴۵۷ روش پیدا کردن استعداد و تدریس کتب ابتدایی
- ۴۵۸ روش تدریس کتب ابتدایی هر علم
- ۴۵۹ اصلاح عبارت خوانی طلاب بسیار لازم و ضروری است
- ۴۵۹ برای بالا بردن استعداد فقط سه امر کافی است
- ۴۵۹ برنامه ریزی اوقات و تشکیل گروه درسی
- ۴۶۱ روش حضرت مولانا اشرف علی تهانوی رحمه الله
- ۴۶۲ اگر استاد عبارتی را اشتباه توجیه کرده، به وقت متوجه شدن، مراجعه نماید
- ۴۶۲ اعتراف به اشتباه
- ۴۶۳ احوال نامطلوب استاد و علل ناکامی در تدریس
- ۴۶۳ فصل سوم: پرهیز از تقریر و بیان طولانی

۴۰۹	تلاش نمودن درماندن نزد استاد
۴۰۹	بی‌اذن استاد خارج نشدن
۴۱۰	اگر استاد از سخنی رنجید، در فکر جلب رضایتش باشد
۴۱۰	روش رضایت استاد و کیفیت عذرخواهی
۴۱۲	آداب و حقوق گوناگون اساتید
۴۱۳	یک حکایت در مورد کامل کردن حق استاد
۴۱۴	اگر شاگرد با استاد و بزرگان هم عقیده نباشد
۴۱۴	احترام استاد در سایر حقوق
۴۱۴	دعای عزت کردن برای استاد و حسن سلوک با خویشاوندانش
۴۱۵	چرا امروزه در علم طالب علموه دینی، خیر و برکت وجود ندارد
۴۱۶	حال طلاب امروز
۴۱۶	آیا بای حرمی نسبت به استاد لم سب می‌گردد
۴۱۷	سرانجام بی‌ادبی و بی‌حرمی
۴۱۷	مکافات اشتباه گاهی اوقات بعد از چند سال ظاهر می‌گردد
۴۱۷	اسباب سهل انگاری در حق استاد
۴۱۸	از نازاحتی استاد برکت علم از بین می‌رود و از خوشحالی از برکت در علم می‌آید
۴۱۸	بی‌وفایی کردن نسبت به استاد
۴۱۸	استاد و رعایت قطعی ادب توسط شاگرد
۴۱۹	حال مجدد الف ثانی رَحِمَهُ اللهُ با آلات علم از قبیل کاغذ، قلم و جوهر
۴۲۰	ادب و احترام واژه‌ها
۴۲۰	ادب و احترام کتب
۴۲۰	باب دوم: فصل اول
۴۲۰	ادب جوهر
۴۲۱	راه و روش خدمت به استاد، چه کسی شایسته است خدمت کند
۴۲۱	سه شرط برای خدمت استاد
۴۲۲	دوری نمودن از خدمت مصنوعی و ساختگی
۴۲۲	آداب مختلف

- ۴۲۳ روش خدمت، ادب و اطاعت بزرگان
- ۴۲۵ اگر استاد در امری زیاده روی کند باز هم خدمت او انجام شود
- ۴۲۵ اگر دل، خواهان خدمت نباشد
- ۴۲۵ اگر بر اثر خدمت، نقص تعلیمی یا ضرر ذاتی باشد
- ۴۲۵ فصل دوم: روش خدمت گرفتن
- ۴۲۵ معمول حضرت تهانوی رحمۃ اللہ علیہ در مورد خدمت گرفتن
- ۴۲۶ مورد توجه قرار دادن چند امر هنگام خدمت گرفتن
- ۴۲۶ خدمت گرفتن که مانع جایز نیست
- ۴۲۷ خدمت خلاف شرع یا کار دشوار را از کودکان گرفتن
- ۴۲۷ شرایط خدمت گرفتن از استاد و ناظم
- ۴۲۸ استشار شاگرد، ناجایز است
- ۴۲۸ پذیرفتن هدیه طالب علمی که او را تشویق بر درس بدهد
- ۴۲۹ حقوق هم کلاسی ها
- ۴۲۹ رعایت حال هم دوره ایی در نشستن
- ۴۳۰ تکرار درس طالب العلم ضعیف
- ۴۳۱ اگر یک طالب العلم نتوانست سؤال بپرسد، طالب العلم دیگر بجایش می تواند سؤال کند
- ۴۳۱ کیفیت نشستن در مجلس
- ۴۳۳ باب چهارم: آداب درس
- ۴۳۳ باید هنگام درس، شاگرد کاملاً ساکت و متوجه سخن استاد باشد
- ۴۳۳ هنگام گوش کردن درس استاد، باید آداب ذیل را رعایت نمود
- ۴۳۵ نهم کتاب و بحث، مورد توجه قرار گیرد
- ۴۳۵ تقاضای تقریر از استاد و تقاضای پس دهی درس از شاگردان
- ۴۳۶ اگر استاد سر کلاس پریشان گردد
- ۴۳۶ صرار طالب العلم در مقدار درس یا تعطیلی
- ۴۳۷ عدم مطالعه باعث ضایع شدن حق استاد می شود
- ۴۳۷ اگر استاد، وقتی از خواندن کتابی ممانعت نماید، پذیرفته شود
- ۴۳۷ اگر استاد از سؤال بی جا، یا به علتی دیگر خشمگین گردد، شاگرد صبر کند

- ۴۸۹ اگر استاد عادت به تنبیه بدنی نماید.
- ۴۸۹ قضاوت مهمتم در مورد شاگرد و استاد بعد از تدبیر.
- ۴۹۰ اندیشه فتنه در اثر ضرب و شتم.
- ۴۹۰ یک قاعده برای عزل و معزول کردن مدرّس مصلحتاً.
- ۴۹۱ چگونه مدرّس استخدام گردد؟
- ۴۹۱ باب دهم: خوش طبعی استاد با شاگردان و فایده آن.
- ۴۹۲ کثرت مزاح و مضرات آن.
- ۴۹۲ آیا از شوخی، تعب و خوف کم می شود.
- ۴۹۲ آیا شوخی کردن خلاف وقار است؟
- ۴۹۳ تأثیر مزاح با اطفال و فایده آن.
- ۴۹۳ کیفیت مزاح رسول الله ﷺ.
- ۴۹۳ چند نکته لازم و ضروری برای خنده و مزاح.
- ۴۹۴ باب یازدهم: طلاب و اهتمام صحت و سلامتی.
- ۴۹۴ مسلمان نیرومند و قوی از مسلمان ضعیف بهتر است.
- ۴۹۴ تلاش نمودن بیش از حد کار عاقلانه ای نیست.
- ۴۹۵ نیازی نیست که بیش از حد کوشش شود.
- ۴۹۵ به طلاب کند ذهن آمر به حفظ نشود.
- ۴۹۶ چرا امروزه افراد قوی ضعیف می گردند.
- ۴۹۶ بی توجهی در صحت و سلامتی و اهمیت خوش طبعی.
- ۴۹۷ غذای اصلی، شادی و نشاط است.
- ۴۹۷ انسان پر تلاش باید داروی مقوی استفاده کند.
- ۴۹۸ پایه و اساس صحت و تندرستی بر دو اصل استوار است.
- ۴۹۸ بدون شوق و علاقه نباید غذا خورد.
- ۴۹۸ روش ساده محفوظ ماندن از بیماری ها و بوجود آمدن صحت و سلامتی.
- ۴۹۹ حکایت.
- ۵۰۰ حفاظت چشم ها (روشنایی زیاد برای چشم ها مضر است).
- ۵۰۰ ضرر و زیان تدبیر دور کردن خواب طبیعی.

- نسخه حاجی امداد الله مهاجر مکی رحمه الله ۵۰۱
- مالیدن روغن بر سر ۵۰۲
- تدبیر حفاظت صحت از مستحب مقدم است ۵۰۲
- دانستنی هایی در مورد صحت و سلامتی ۵۰۲
- چند نسخه مفید برای تقویت حافظه ۵۰۳
- برای تقویت چشم و بیماری آن ۵۰۴
- اصلاح معده و جگر ۵۰۵
- ضرر و زیان آب کو قفل ۵۰۷
- ضرر و زیان قین و جای ۵۰۷
- جای و بان ۵۰۸
- باب دوازدهم: طلاب باید هم خون ار، خوشحال و روشن فکر باشند ۵۰۸
- توأم با علم، عمل و صحبت صالحین ضروری است ۵۰۹
- بعد از فارغ التحصیل شدن تا چند سال کتب عربی را تدریس نماید ۵۰۹
- بیشتر از خواندن، به درک مطلب و فهم آن توجه کند ۵۰۹
- روش ازدیاد عقل و فهم و تفقه فی الدین ۵۱۰
- مثال علوم بزرگان ۵۱۰
- یک راهنمایی مهم برای طلاب ۵۱۱
- اندرز مهم و ارزشمند ۵۱۱
- شکایت از دوستان و همراهان علامت تعلّق و ارتباط است ۵۱۲
- تنظیم اوقات زندگی ۵۱۲
- قدر و منزلت وقت ۵۱۲
- ارشاد و راهنمایی یک بزرگ ۵۱۳
- وقت را بیهوده گذراندن ۵۱۳
- یک اشتباه عمومی ۵۱۴
- بیماری عمومی ۵۱۴
- موفقیت در برنامه ریزی اوقات، فضل خداوندی است ۵۱۴
- بیماری بزرگ اهل علم ۵۱۵

۵۱۵	نصایح گوناگون.....
۵۱۸	علوم و فنون و نصاب تعلیم.....
۵۱۸	پیشگفتار.....
۵۲۰	تعریف و تقسیم علم.....
۵۲۰	علم نافع و غیر نافع.....
۵۲۰	کسب کدام علم فرض است.....
۵۲۱	تحصیل هر علمی مفید نیست.....
۵۲۲	دلیل شرعی.....
۵۲۲	انواع علوم.....
۵۲۲	علم معتبر نزد شارع.....
۵۲۳	علوم نقلی و شرعی.....
۵۲۴	معیار علوم نافع و علوم ضارب تقدیر آن.....
۵۲۴	علم نافع و سودمند.....
۵۲۵	معیار شرعی علم محمود و علم غیر محمود.....
۵۲۵	کدام علوم کسب شوند.....
۵۲۶	حاصل کردن علم دین به زبان هندی و انگلیسی موجب ثواب است.....
۵۲۶	رفع یک اشتباه.....
۵۲۷	تعریف طالب العلم و فضیلت او.....
۵۲۷	نیاز علم کتابی.....
۵۲۸	علم دین بر دو قسم است، فرض عین و فرض کفایه.....
۵۲۹	فرض کفایه.....
۵۳۰	وجود یک یا دو عالم در هر شهر و روستا الزامی است.....
۵۳۰	شایسته نیست که تمام مردم عالم باشند، کار زراعت نیز فرض است.....
۵۳۱	باب دوم: نیاز نصاب‌های مختلف و تفصیل آن.....
۵۳۱	هر طالب علم را کاملاً طالب العلم قرار ندهید.....
۵۳۲	نصاب فارسی برای مدارس دینی.....
۵۳۲	کدام نصاب به کدام طلاب تدریس گردد.....

- تقسیم غربا ۵۳۳
- قبل از آموزش زبان انگلیسی خواندن دروس دینی الزامی است ۵۳۵
- نتیجه غفلت از تعلیم دینی ۵۳۶
- کودکان، نخست قرآن مجید بیاموزند ۵۳۶
- درس کودکان از چند سالگی آغاز گردد ۵۳۷
- دستور العمل تعلیم به عوام ۵۳۷
- صورت‌های کسب نصاب دینی اردو (فارسی) ۵۳۹
- برای عوام نصاب یک ساله هم کافی است ۵۴۰
- تنها به خواندن زبور بهشت اکتفا نگردد ۵۴۰
- در نصاب دینی عوام، کدام علوم گنجانده شوند ۵۴۰
- نصاب عوام باید چگونه باشد ۵۴۱
- نصاب دینی عوام در هر زمان باید توسط کسای محقق انجام پذیرد ۵۴۱
- باب چهارم: نصاب مختصر عربی ۵۴۲
- یک رأی و دیدگاه جدید ۵۴۲
- محرک تلخیص نصاب و روش آن ۵۴۳
- نصاب عربی مختصر و آسان برای بزرگسالان ۵۴۳
- اختصار در اختصار و تسهیل در تسهیل ۵۴۴
- بی توجهی عمومی به علوم قرآن ۵۴۴
- قبل از جلالین تمام قرآن مجید با ترجمه تدریس گردد ۵۴۵
- کتاب الاتقان داخل نصاب گنجانده شود ۵۴۶
- کتابی در مورد اصلاح نفس و اخلاق، داخل نصاب گردد ۵۴۶
- تجوید هم داخل نصاب گردد ۵۴۶
- کوتاهی اهل علم در مورد تجوید و قرائت ۵۴۷
- باب پنجم: علوم و فنون ۵۴۸
- فصل اول: وجوب و فرضیت تجوید ۵۴۸
- شعبه تجوید و قرائت و حکم آن ۵۴۸
- مطلب از مخارج و صفات ۵۴۹

۵۴۹	نیاز مخارج
۵۴۹	نیاز صفات
۵۵۰	تنها فن تجوید کافی نیست نیاز به یادگیری و تمرین دارد
۵۵۱	حقیقت لهجه
۵۵۱	عدم نیاز به لهجه
۵۵۲	تلاوت قرآن به لهجه مصری
۵۵۲	بهترین لهجه
۵۵۳	نیاز به لهجه عربی
۵۵۳	هدف رسالت خواندن
۵۵۴	خوش صوتی در قرائت سرای داخل نیست
۵۵۴	ارشاد قاری عبدالرحمن
۵۵۴	نیاز خوش صوتی و دلین آن
۵۵۵	خوش صدایی بر دو قسم است
۵۵۵	تفاوت خوش صوتی و تفتنی
۵۵۶	تلاوت با صوت خوش
۵۵۶	تعریف تفتنی
۵۵۶	روش قرائت حضرت مولانا اشرفعلی تهانوی رحمته الله
۵۵۷	تفاوت تفتنی و لهجه
۵۵۷	قضاوت بین قرائت مصری ها و پانی پتی ها
۵۵۸	فایده دست بر گوش گذاشتن و تلاوت نمودن
۵۵۸	روش ادا کردن ضاد
۵۵۸	اوقاف قرآن مجید
۵۵۹	وقف غفران و وقف النبی صلی الله علیه و آله و سلم
۵۵۹	حکم شرعی آیات قرآن مجید و رموز اوقاف
۵۵۹	حقیقت وقف لازم
۵۶۰	فصل دوم: فراگیری فنون درسی
۵۶۱	نیاز علوم آیه، نحو، صرف، منطق ادبیات عرب

- ۵۶۱ ادبیات عرب مورد نیاز است.
- ۵۶۲ نیاز به علم صرف.
- ۵۶۲ نیاز علم نحو.
- ۵۶۳ فصاحت و بلاغت.
- ۵۶۳ اصول و قواعد بلاغت همه بر پایه عقل استوارند.
- ۵۶۴ فصل سوّم: عقاید و علم کلام.
- ۵۶۴ تعریف عقاید.
- ۵۶۵ غرض و غایت عقاید.
- ۵۶۵ تفصیل مزید با دلیل.
- ۵۶۷ آغاز علم کلام و نیاز آن.
- ۵۶۷ تشریح مزید.
- ۵۶۹ غرض و غایت علم کلام و هدف متکلمین.
- ۵۷۰ غرض و غایت علم کلام و علت آن.
- ۵۷۰ اشتباه متکلمین و متأخرین.
- ۵۷۱ حکایت امام ابو الحسن اشعری رحمته الله در مورد علم کلام.
- ۵۷۲ نیاز به علم کلام قدیم.
- ۵۷۳ نیاز علم کلام جدید.
- ۵۷۳ منطق و فلسفه.
- ۵۷۴ نیاز فلسفه.
- ۵۷۵ خواندن منطق و فلسفه از نظر شرعی.
- ۵۷۵ فایده خواندن منطق و فلسفه.
- ۵۷۶ نیازی به کتاب سَلَم العلوم و کتاب ملاحسن نیست.
- ۵۷۶ ممانعت غلو در منطق و فلسفه.
- ۵۷۷ اندازه خواندن منطق.
- ۵۷۷ اگر منطق در فهم نیامد.
- ۵۷۷ از همه بیشتر در کدام فن تلاش شود.
- ۵۷۸ عدم تدریس به کسی که استعداد یادگیری ندارد.

اگر منطق مفید باشد خواندنش موجب ثواب است.....	۵۷۸
ترجیح منطق و مقصود بالذات فهمیدن آن.....	۵۷۹
ذوق و شوق حدیث در قلب شخص معقولی جای نمی گیرد.....	۵۷۹
حضرت مولانا اشرفعلی تهانوی رَحْمَةُ اللهِ و معقولات.....	۵۸۰
از خواندن معقولات ظلمت پدید می آید.....	۵۸۱
فن مناظره.....	۵۸۱
ثبوت مناظره.....	۵۸۱
نیاز مناسب و فایده آن.....	۵۸۱
مناظره، هم رعی دعوت و تبلیغ است.....	۵۸۲
غرض و غایت مناظره.....	۵۸۲
حکم مناظره.....	۵۸۲
مناظره فرض.....	۵۸۳
مناظره واجب.....	۵۸۳
مناظره مستحب.....	۵۸۳
مناظره مباح.....	۵۸۴
مناظره حرام.....	۵۸۴
مناظره ناجایز.....	۵۸۴
مناظره مکروه.....	۵۸۴
فصل ششم: اهمیت خواندن اردو.....	۵۸۵
حفاظت زبان اردو واجب است.....	۵۸۶
استحسان مدارس دینی به تعلیم هندی و سانسکریت.....	۵۸۶
حکم شرعی و فتوا.....	۵۸۷
مستحسن بودن خواندن سانس.....	۵۸۷
آموختن زبان انگلیسی.....	۵۸۷
فصل هفتم: فواید علم تاریخ.....	۵۸۸
علم الاخبار.....	۵۸۹
علم جغرافیا.....	۵۹۰

- سحر و جادو ٥٩٠
- حكم علم نجوم و كهانت ٥٩١
- علم عرافه و كهانت ٥٩٢
- علم رمل ٥٩٣
- علم قیافه شناسی ٥٩٥
- علم المغیبات ٥٩٥
- مسمریزم و علم التراب ٥٩٧
- حقیقت مسمریزم حکم آن ٥٩٨
- علم الارواح والحاضرات ٥٩٨
- یک واقعه عجیب ٥٩٩
- همزاد ، علم التسخیر ، دست خراب ٦٠١
- مفهوم صحیح همزاد ٦٠٣
- علم القال و الطیره ٦٠٣
- علم التصرف و التوجه ٦٠٤

مقدمه مترجم:

نحمده و نصلی علی رسولہ الکریم اما بعد:

کتابی که هم اکنون در دست دارید، مجموعه‌ای از پندها، اندرزها و نصایح بسیار گرانبهائی است که از میان مرواریدهای فروزان و پراکنده حکیم الامت، مجدد ملت، حضرت مولانا اشرف علی تھانوی رَحْمَةُ اللهِ جَمْعُ آوَری شده است، این جملات ناب منبع هدایت بسیار مفیدی در مورد طایف کرام و مدرسین عظام می‌باشد، و شامل ارشاداتی است در مورد این که یک مدرسه دینی چگونه اداره گردد، و چه اساتیدی در آن به کار گرفته شود، روش کار مدیریت محترم و اساتید چگونه باشد، و شامل روش‌های پیشنهاد شده‌ای است که عمل کردن به آن‌ها باعث ترقی و رشد مدارس دینی، اساتید و شاگردان می‌شود، در این مجموعه راه‌حل‌های بسیار مفیدی در جهت رفع مشکلاتی که عموماً مدارس دینی را مورد تهدید قرار می‌دهد ارائه شده است، و نکات زیبایی در مورد تعلیم و تعلم، علم و علماء و وجود مدارس و کمک به مدارس بیان شده است، و این که یک مدیر، ناظم، حسابدار و مدرس باید دارای چه صفاتی باشد، و روش کار هر کدام چگونه باشد، و اگر اختلافی در مدرسه ایجاد شد، چگونه برطرف گردد، همه این مطالب جداگانه در این مجموعه گرانبها به رشته تحریر درآمده‌اند، و همچنین در این کتاب نصائح بسیار ارزشمندی به شما و طلاب شده است که آن‌ها را به علم و عمل، و اداء سنن و مستحبات، تقوا و خدا ترسی شویق و ترغیب می‌نماید، و اینکه ساده زیستی را اختیار نمایند، و از تکلف خودداری کنند، و همواره نیازمندی و فروتنی را پیشه گیرند، و علم را با عمل نمودن در دستور کار قرار دهند، و از حبه جاد و مال اجتناب ورزند و از سخنان بیهوده خودداری نمایند، و همیشه از خود استغناء و بی‌نیازی از مخلوق، نشان داده و بلند همت باشند. در این مجموعه همچنین نکات مهمی در مورد درآمد، هزینه‌ها، مخارج مدرسه، غذای طلاب، ثبت نام، درس، امتحانات و تعطیلات بیان شده است. و در مورد رعایت نمودن حقوق استاد، شاگرد، هم کلاسی، و ادب و احترام نسبت به کتب دینی، مطالب ارزنده‌ای ارائه شده است، و به آداب و روش درس و تدریس، مطالعه و تکرار، تربیت و اصلاح راهنمایی شده و به صحت و سلامتی و میانه روی در تمام امور تأکید شده و

در مورد نصاب درسی روخوانی، تجوید و قرائت علوم آلیه، صرف و نحو، منطق، ادبیات عرب و علم کلام و فن مناظره و ... بحث شده است، این کتاب با تلاش و کوشش بی دریغ مولانا مفتی محمد زید «حفظه الله» در یک مجموعه کامل گردآوری شده است، خداوند متعال این خدمت ارزنده ایشان را به دربار خویش پذیرد و ایشان را جزای خیر عنایت فرماید. شایسته است این کتاب بسیار گرانقدر و ارزشمند مورد مطالعه قرار گیرد و در مدارس در میان اساتید بزرگوار خوانده شود، تا از نصایح سودمند آن بهره مند شوند، و اگر ایراداتی در روش کار مدارس است با مطالعه این کتاب برطرف شود. و چون این کتاب به زبان اردو بود و تمام اساتید بزرگوار نمی توانستند کاملاً از آن استفاده نمایند، بنده جهت ترجمه آن به زبان فارسی اقدام نمودم، امید است که الله سبحانه و تعالی به فضل و کرم خویش این خدمت ناچیز را به درگاه خود پذیرد، و آن مجموعه را برای همه علماء و طلاب نافع گرداند.

در پایان لازم می دانم از برادر بزرگوارم، جناب آقای محمد رحیمی پور و آقای خلیل براهویی کمال تشکر را داشته باشم که در جمله بندی و ویرایش کتاب با بنده کمال همکاری را نمودند، خداوند متعال به این عزیزان بزرگوار جزای خیر نصیب فرماید.

محمد امین حسین

از

امامت التوحید سرمدی

۱۳۳۲/۲/۱۷ هجری قمری، صلاصبا ۱۳۱۰/۱۰/۲۲ هجری شمسی